

EMINESCU — POET UNIVERSAL

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU
MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în ședința publică dela 14 Martie 1941

Cu prilejul serbării a 50 de ani dela moartea lui Eminescu, s'au spus multe lucruri interesante privitoare la opera lui. Cred însă că nu s'a accentuat în destul valoarea universală a acestei opere. Opera lui Eminescu este unică în felul ei, nu numai în literatura română, dar și în literaturile neamurilor superioare nouă prin cultură. În ce constă universalitatea poeziei lui Eminescu? Zic «poeziei» pentru că numai poezia lui poartă pecetia universalității. Articolele lui de ziar al unui partid, oricât de bine ar fi scrise sunt numai în parte ale lui și în orice caz sunt scrise în legătură cu un folos practic, care nu are a face cu poezia. Schițele, nuvelele și povestirile lui deși dau mărturie despre un scriitor extraordinar, cum e de exemplu în descrierea goanei Mumei pădurii din «Făt Frumos din Lacrimă», sau descrierea insulei lui Euthanasiu din «Cezara», n'au conturul și relieful necesar unei opere poetice. A vorbi despre articole de ziar, despre povestirile și poveștile lui, lăsând la o parte poezia lui, este a înjosi pe Eminescu, chiar dacă naționalismul lui înfocat, s'ar găsi în ele și prea puțin în poezia lui. Oricâtă valoare ar avea naționalismul lui Eminescu, nu printr'însul se va impune omenirii, ci prin elementele, care, fiind naționale, sunt în același timp și universale. Așa dar în ce constă universalitatea poeziei lui Eminescu?

Sunt trei puncte de vedere în cercetarea unei opere poetice. Fondul, forma și armonia. E m i n e s c u este mare și universal, neîncetând de a fi național, prin minunata lui formă, prin fond și, precum vom vedea, mai cu seamă prin armonie.

Prin fond este mare E m i n e s c u pentru că temele poeziilor lui însemnate sunt de natură universală. Chiar când par de natură intimă.

Ce poate fi mai intim decât impresia ce-ți face moartea ființei iubite. Și în acest sens este interpretată minunata «Mortua est» de criticii mărunți. Și cu toate acestea «Mortua est» în partea ei intimă — moartea copilei iubite — nu e decât prilejul desfășurării a patru concepțiuni în legătură cu soarta umană în fața morții.

Prima concepțiune e cea creștină. E raiul ceresc, unde s'a putut înălța copila:

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur, zidite din stele,
Cu râuri de foc și poduri de argint,
Cu țărături de smirnă, cu flori care cânt.

Să treci tu prin ele, o sfântă regină,
Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină,
În haină albastră stropită cu aur,
Pe fruntea ta mândră, cunună de laur.

Și concluzia:

O, moartea e-un secol cu sori înflorit
Când vieța e-un basmu pustiu și urât.

Dar îndată vine a doua concepție — cea materialistă.

Când sorii se sting și când stelele pică
Îmi vine a crede că toate-s nimică.

În loc de trecerea prin raiu cu cunună de laur, — copila poate să nu fie decât nimic ca și sorii care se sting și stelele care cad. Vederile materialismului.

Concluzia:

Atunci graiul dulce în veci este mut,
Atunci acel înger n'a fost decât lut.

In al treilea rând vine concepția budistă: Nirvana este scopul vieții și copila murind s'a apropiat de ideal:

Și moartea ta n'o plâng, ci mai fericesc
O rază fugită din haos lumesc.

In fine ultima concepție a poetului: e că dacă moartea e mai bună decât vieța, lumea nu are niciun Dumnezeu.

Decât un vis searbăd, mai bine nimic.
La ce? Oare totul nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie.
Au e sens în lume?

Și concluzia:

De e sens într'asta, e 'ntors și ateu
Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu!

Dumnezeirea nu putea permite moartea unui asemenea înger. Este exasperarea sensibilității care nu mai cunoaște margini și ajunge la negarea Dumnezeirii.

In orice caz, cele patru concepțiuni în legătură cu soarta umană există. E un obiect poetic universal deși sentimentalitatea pare intimă.

In « Inger și Demon » avem puși față în față revoluționarul socialist și fata de rege. Revoluționarul vrea să răstoarne societatea și pe rege, dar fata îl iubește cum și el o iubește fără să se dea pe față:

Te iubesc era să strige demonul în a lui noapte,
Dară umbra 'naripată (a fetei de rege)
a lui buze le înmoaie
Nu spre amor, spre 'nchinăciune el genunchii și 'ncovoiaie.

Revoluționarul demon încearcă revoluția, nu izbutește și aproape de moarte îl vedem într'un spital unde meditează cu amărăciune la insuccesul lui, deși vrusese să aducă binele pe lume:

Și acele gânduri negre mai nici a muri nu-l lasă.
Cum a intrat el în vieță! Cât amor de drept și bine,
Câtă sinceră frăție, adusese el cu sine,
Și răsplata? Amărîrea care sufletul i-apasă.

Dar el nu moare neîmpăcat. Nu cu răul se aduce pe lume binele. Puterea creatoare e numai iubirea. Acest lucru îl înțelege de abia acum. Il înțelege când fata de rege vine să-l mângâie pe patul de moarte.

Este ea. C'o mulțumire adâncă, ne mai simțită
El în ochii ei se uită...
Ceasul ultim îi împacă toată vieța-i de durere.
Ah! șoptește el, pe moarte, cine ești, ghicesc iubită

Am voit vieța întreagă să pot răscula poporul
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis
El n'a vrut ca să condamne pe demon, și-a trimis
Pe un înger să mă 'mpace, și 'mpăcarea e amorul.

Un critic, Dobrogeanu-Gherea, vede în revoluționarul lui Eminescu, un pitic, un demon pocăit și comparându-l cu demonii lui Eschile «Prometeu înlănțuit» și al lui Shelley «Prometeu deslănțuit» îl găsește inferior ca suflet. Dar Prometeu al lui Eschile se împacă în piesele pierdute cu Zeus, iar al lui Shelley este un energumen care urăște toate formele superioare sociale, și expectorațiile lui, oricât de grandioase ar fi, nu duc la nimic. Demonul lui Eminescu pune însă în relief o mare idee universală, care împacă sufletele: ceea ce le înalță nu e ura ci iubirea. A doua idee universală.

Poema sublimă care poartă titlul de «Scrisoarea I», nu are pereche în literatura universală. Ea conține toată esența poeziei eminesciene. Această esență constă în a împreuna într'o singură gândire pesimismul amar cu dulceața frumuseților vieții în general și a naturii în special, simbolizate prin lumina lunii care luminează deopotrivă pe bogat și pe sărac, pe rege și pe sclav. Și mai întâi frumusețile naturii:

Lună tu, stăpâna nopții, pe a lumii boltă luneci
Și simțirilor dând vieță suferințele întuneci,
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate...

Și acum pesimismul:

Vezi un rege ce 'npânzește, globu 'n planuri pe un veac
Când la ziua cea de mâine abia cugetă-un sărac

Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții
Deopotrivă îi stăpânește raza ta și geniul morții.

Poema cuprinde idei și imagini unice în literatură. Iată de exemplu geneza lumii cu care se împreună pesimismul cu măreția lumilor care nasc, cresc și se pierd în infinit. Este viziunea dascălului cu haina roasă în coate:

Dar deodat' un punct se mișcă: cel dintâi și singur... Iată-l
Cum din haos face mumă, iară el devine Tatăl.
Punctu-acela de mișcare mult mai slab ca boaba spumii
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De atunci și până astăzi, colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase, izvorînd din infinit
Sunt atrase în vicia de un dor nemărginit.

Măreția acestor imagini este înneacă de măreția pierderii lumilor:

Astfel, într'a veșniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă;
Cum s'o stinge totul piere ca o umbră 'n întuneric.
Căci e vis al neființei universul cel himeric.

Soarele ce azi e mândru el îl vede trist și roș
Cum se 'nchide ca o rană printre nori întunecoși;
Cum planeteii toți înghiață și s'avânt rebeli în spațiu
Ei, din frânele luminii și a soarelui scăpați;
Iar catapeteasma lumii în adânc s'a înnegrit
Ca și frunzele de toamnă toate stelele au pierit.
Timpul mort și 'ntinde trupul și devine veșnicie
Căci nimic nu se întâmplă pe întinderea pustie
Și, în noaptea neființei, totul cade, totul tace
Căci în sine împăcată reîncepe eterna pace.

Dar pasajul în care se vede împreunarea frumuseților vieții cu periciunea vieții, e pasajul final, care închide cadrul și care seamănă cu cadrul din partea dela început a poemei:

Intre ziduri printre arbori, ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare;
Și din noaptea amintirii, mii de doruri ea ne scoate
Amorțită li-i durerea, le simțim ca 'n vis pe toate;
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta 'ntrării

Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
 Și câți codri ascund în umbră strălucire de izvoară;
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Și pe toți ce 'n astă lume sunt supuși puterii sorții
 Deopotrivă îi stăpânește raza ta și geniul morții.

Ce temă mai universală decât această sinteză între egalitatea înaintea sfârșitului vieții și între egalitatea strălucirii lunii asupra tuturor? Și ce e mai omenesc decât această sbatere între frumusețile vieții și între piericiunea ei?

Aceeași universalitate o găsim în « Impărat și proletar » deși poema are multe defecte, în « Luceafărul », în « Scrisoarea a treia » și cu deosebire în cântecele lui de dragoste.

« Impărat și proletar » conține cea mai acerbă și completă critică a burgheziei și expunerea ei e făcută cu atâta vigoare, că izbucnirea revoluției pe care ne-o descrie cu colori de foc, nu mai are nevoie de nicio explicație. Defectul poemei e că, după ce arată nemulțumirea proletarului și nemulțumirea împăratului, poetul uită să ne arate nemulțumirea proletarului după izbânda revoluției și arată numai rezignarea împăratului detronat, care cugetă la nemecnicia vieții, pentru ca să ajungă la concluzia poemului care e și a poetului:

Căci vis al morții eterne e viața lumii 'ntregi.

Se poate o temă mai universală decât lupta între cei săraci și cei bogați, între cei mici și cei mari, între cei slabi și cei puternici?

În « Luceafărul » avem iarăși o temă universală: singurătatea geniului în mijlocul obișnuit al omenirii. E o temă analoagă cu aceea a lui « Moïse », de Alfred de Vigny, numai că poema românească are o strălucire, o mlădiere și o amplitudine superioară poemei franceze, care însă la rândul ei se imprimă în sufletul nostru puternic prin cele trei versuri finale:

Vous m'avez fait puissant et solitaire;
 Laissez-moi m'endormir du sommeil de la terre
 Que vous-ai-je donc fait pour être votre élu?

« Luceafărul » cu imaginea lui H i p e r i o n deasupra mărilor, în cele două ipostaze de-o frumusețe negrăită, mai întâi a luceafărului, tânăr voevod:

Cu păr de aur moale
Un vânat giulgiu se 'ncheie nod
Pe umerele goale —

apoi a mândrului chip cu brațe marmoreene, cu coroana, care pare că arde pe vițele-i negre de păr; cu sublima imagine a drumului lui H i p e r i o n la Dumnezeu:

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe

Un cer de stele dedesupt
Deasupra-i cer de stele,
Părea un fulger neîntreput
Rătăcitor prin ele;

cu dragălașele scene dintre Cătălin și Cătălina, care, prin realismul lor, fac un admirabil contrast cu celelalte părți imaginare; și, în sfârșit, cu cuvintele grele de înțeles adânc ale lui Dumnezeu, — cu toate aceste calități « Luceafărul » este una dintre cele mai strălucite poeme ale literaturii universale.

În fine « Scrisoarea III-a », care pare tuturora o poemă pur națională, are totuși o temă universală în plăsmuirea tipurilor politice reprezentate prin Mircea și Baiazid: Mircea simplu la vorbă și la port, cu inima cinstită și cu durere de țară, își apără « sărăcia și nevoile și neamul », iar Baiazid un retor îngâmfat de forță, plin de vanitate și de emfază. Importanța acestei scrisori nu stă cum s'a spus în invectivele, pe care poetul le asvârlă în contra unui partid politic, ci în crearea celor două tipuri de oameni politici, care constituie valoarea universală a operei.

Dar cea mai universală simțire ce se revarsă din poezia lui E m i n e s c u este aceea întrupată în poeziile de dragoste. Poeziile de dragoste ale lui E m i n e s c u sunt întreaga eflorescență din sufletul unui tânăr, care iubește, de

orice neam ar fi. Plimbările pe lac și prin codri; florile de teiu ce cad asupra capetelor pe când luna strălucește melancolic; durerile îngânate cu sentimente contrarii ale despărțirii; apariția bruscă a iubitei, în singurătatea cea mai adâncă; imprecățiunile urmate de rugăminți de iertare față de ființa iubită; durerile singurătății părăsite și atâtea situațiuni în care dragostea adâncă, sinceră și melancolică, străfulgeră și ne îngenunche sufletul înaintea veșniciei, fac din poezia erotică a lui E m i n e s c u, cea mai vie mărturisire despre cel mai universal sentiment omenesc.

În privința formei, E m i n e s c u este un primitiv. Nu că nu ar avea poezii corecte până la manieră (cum e «Lacul»), dar poemele sale cele mai însemnate furnică de așa zise greșeli. Și aci este locul a face distincțiune dintr-un primitivism și incorectitudine. Primitivismul este o formă greșită genială. Incorectitudinea este o formă greșită a talentului sau a virtuozității. Primitivismul are de temei un fond puternic a cărui pricepere ne silește să trecem cu vederea forma greșită. Incorectitudinea n'are de temei un fond adânc și ea ne izbește într'un mod neplăcut, care nimicește impresia estetică.

Când E m i n e s c u rimează «poezii» cu «zei», face o greșală, dar când ne dăm seama de nouitatea gândirii, de prospețimea expresiei, de amploarea și originalitatea armoniei, ce mai poate însemna această greșală? Tot așa când mai departe rimează «poet» cu «revăd», «primăveri» cu «cer». Greșelile acestea care au făcut pe M a c e d o n s c h i să înjoasească poezia lui E m i n e s c u, sunt ca perii pe o pierică frumoasă. Asemenea greșeli într'o poezie de talent ca în genere și în poeziile lui M a c e d o n s c h i, detună și sunt ca un verme într'un fruct care pare frumos.

Dar cu tot primitivismul formei E m i n e s c u are însușiri eminente tocmai de formă. Rimele lui, rare, versul lui plin și simplu; sugestibilitatea verbului lui, sunt unice în literatură. Limba lui E m i n e s c u prinde sevă și dă vieață concretă mărturisind o cunoaștere a tuturor locurilor locuite de Români; morfologia lui prezentând aceleași

calități și sintaxa lui neaoșă, fac dintr'însul un adevărat corifeu al limbii române.

Dar unde E m i n e s c u este neîntrecut de niciun poet, este în ce privește stilul lui sugestiv. Cu toată marea sugestibilitate a stilului lui V i c t o r H u g o, aceea a lui E m i n e s c u o întrece. Un singur exemplu: e sfârșitul poemului « Călin », unde E m i n e s c u descrie nunta goangelor. Ce poate să însemneze pentru poezie un fluture într'o cojiță de alună, trasă de lăcuste, furnici aducând saci de făină și albinele miere, un greiere drept vornicel și un bondar drept preot, sau nuntași, fluturi, gândaci, cărăbuși, țânțari, iar mireasa viorica. Lasă că nu e nicio potriveală între mirele flutur ce zboară și viorica ce stă în pământ, dar toată lumea asta de insecte n'are nimic atrăgător în realitate. Cu toate acestea din această nuntă E m i n e s c u face un giuvaier, care nu-și găsește perechea în literatura universală, decât în descrierea reginei Mab de către Mercurio în « Romeo și Julieta ». E că puterea de sugestiune a verbului lui E m i n e s c u este enormă. Ascultați:

Dar ce sgomot se aude? Bâzâit ca de albine.
 Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
 Până văd păienjinișul între tufe ca un pod,
 Peste care trece 'n sgomot o mulțime de norod,
 Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
 Ca să coacă pentru nuntă și plăcintă și colaci;
 Și albinele aduc miere, aduc colb mărunt de aur
 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
 Iată vine nunta 'ntreagă vornicel e-un greierel
 Ii sar purici înainte cu potcoave de oțel.
 In vestmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
 Somnoros pe nas ca popii, glăsuește 'ncet un cântec.
 O cojiță de alună trag lăcuste, podul scutur
 Cu mustața răsucită șade 'n ea un mire flutur
 Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț
 Toți cu inimă ușoară, toți șăgalnici și berbanți;
 Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
 Iar mireasa viorica, i-aștepta 'ndărătul ușii.
 Și pe masa împărătească sare un greier crainic sprinten,
 Ridicat în două labe, s'a 'nchinat bătând din pinteni.
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi
 Să iertați boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături.

E un humor atât de viu și de caracteristic în acest pasaj, că ne mirăm cum el a putut să fie scris de cel mai adânc poet pesimist ce a fost pe lume.

Cel mai însemnat organ al unei capodopere nu este nici fondul nici forma. E armonia. Fără armonie fondul e un simplu conținut sufletesc. Fără armonie forma este o înșirare de cuvinte gramaticale. Armonia transformă conținutul sufletesc în fond și cuvintele gramaticale în formă. Cei mai mari poeți ai lumii, și în rândul întâi vine G o e t h e, se disting prin armonie și tot prin armonie se distinge în special E m i - n e s c u. Fiecare capodoperă își are armonia ei. Și la E m i - n e s c u vedem lucrul acesta la fiecare pas. Ce deosebire enormă între « Venere și Madonă » și « Și dacă ramuri bat în geam ». Iată cum începe « Venere și Madonă »:

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii
O te-aud, te văd, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr'un cer cu albe stele, cu alte raiuri, cu alți zei,

Ce armonie largă înaripată, adânc în suflet răsunătoare, este în această poezie. Și ce deosebire între această armonie și între

Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii
E ca în minte să te am
Și încet să te apropii.

Și nu e vorba de deosebirea de metru. Bucăți scrise în același metru au armonii absolut deosebite. Să comparăm sonetul « Veneția »:

S'a stins vieța falnicei Veneții
N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
Pătrunde luna înălbind păreții.

cu sonetul « Pe un album »

Albumul, bal mascat cu lume multă
In care toți pe sus își poartă nasul

Disimulându-și mutra, gândul, glasul
Cu toți vorbesc și nimeni nu ascultă.

Să comparăm tot așa pătrunzătoarea armonie din « Lasă-ți lumea ta uitată ».

Lasă-ți lumea ta uitată
Mi te dă cu totul mie
De mi-ai da vieța toată
Nimeni în lume n'o să știe

cu Glosa, care parcă e lipsită de orice fel de armonie.

Vremea trece, vremea vine
Toate-s vechi și nouă toate
Ce e rău și ce e bine
Te întreabă și socoate

ce deosebire enormă între « Mortua est », scrisă e drept în versuri amfibrahic,

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce-și înmoaie aripa 'n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.

Cu « Scrisoarea întâi » în metru trohaic:

Lună tu stăpâna nopții pe a lumii boltă luneci
Și simțirilor dând vieță suferințelor întuneci
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
Și câți codri ascund în umbră fericire de izvoară
Peste câte mii de valuri strălucirea ta străbate
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate.

Intr'una armonia e parcă comprimată pe când în cealaltă e larg desfășurată.

Să mai comparăm cu această din urmă bucată altele scrise în același metru: « Scrisoarea II » și « Epigonii ».

De ce pana mea rămâne în cerneală mă întrebi?
De ce ritmul nu mă abate cu ispita-i dela trebi?
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?

Scrie E m i n e s c u în « Scrisoarea II », iar în « Epigonii » cântă:

Când privesc zilele de aur a scripturilor române
Mă cufund ca într'o mare de visări lungi și senine
Și în jur parcă colindă dulci și mândre primăveri
Sau văd nopți ce 'ntind asupra-mi oceanele de stele
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele
Cu izvoare ale gândirii și cu râuri de cântări.

Deosebirea de armonie e evidentă. Dar pentru ca să vedem cât adaugă la o poezie armonia ce-i dă poetul n'avem decât să comparăm o poezie străină din care s'a inspirat și pe care aproape a tradus-o E m i n e s c u, cu o poezie a lui. E vorba de « Der Stern » de Gottfried Keller și de « La steaua care a răsărit » de E m i n e s c u. Să luăm o strofă din « Der Stern », din care E m i n e s c u a făcut două strofe:

Dem Wesen solchen Scheines gleicht
Der ist und doch nicht ist
O Lieb, dein anmutsvolles Sein
Wenn du gestorben bist.

Cu existența unei asemenea păreri care este și totuși nu este se aseamănă, o, iubito, gingașa ta ființă, când tu vei fi murit.

Cum vedeți poetul german nu se sfiește să spună iubitei sale că va muri înaintea lui și că atunci imaginea ei va fi ca a stelei care s'a stins, dar a cărei lumină rătăcește în haos. E m i n e s c u a simțit nedelicatetea acestui sentiment și comparația ce o face cu imaginea stelei care s'a stins nu e imaginea iubitei, ci a oricărei iubiri care se sfârșește. Dar ceea ce ne atrage atenția comparând această strofă cu cele două strofe ale lui E m i n e s c u este lipsa de armonie a originalului. Versul greoiu și nearmonic

Der ist und doch nicht ist

devine la E m i n e s c u strofa:

Icoana stelei ce-a murit
Incet pe cer se sue
Era pe când nu s'a zărit
Azi o vedem și nu e.

Astfel poetul nostru nu numai a schimbat concepția originalului dar i-a redat și o divină armonie.

Ce să mai vorbim de armonia ce întâlnim în « Sara pe deal », în « Somnoroase păsărele », « S'a dus amorul » și în atâtea alte bucăți.

În « Somnoroase păsărele » armonia e așa de vizibilă că fiecare strofă pune în relief o anume vocală. Astfel în prima strofă avem vocala *u*:

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună
Se ascund în rămurele
Noapte bună.

În a doua strofă avem vocala *o*:

Doar izvoarele suspină
Pe când codrul negru tace
Dorm și florile 'n grădină
Dormi în pace!

În a treia strofă predomină vocala *e*:

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce,
Fie-ți îngerii aproape
Somnul dulce.

În fine, în a 4-a strofă predomină vocala *i*:

Peste a nopții feerie
Se ridică mândra lună
Totui- vis și armonie
Noapte bună!

Vocalele *u*, *o*, *e*, *i* reprezintă o scară ascendentă, cea din urmă fiind cea mai înaltă.

Din cele de până aci vedem că mărimea lui E m i n e s c u stă mai cu seamă în cel mai însemnat organ al capodoperei, în armonie.

Considerând că cei mai mari poeți ai lumii se disting prin varietatea armoniei — și în fruntea tuturor punem pe G o e t h e — nu putem să nu vedem în E m i n e s c u un mare poet, nu numai național dar și universal.

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
B U C U R E Ș T I — 1947

LIBRARY OF THE
CONGRESS
WASHINGTON, D. C. 20540